

AGUSTÍ COLOMINES I COMPANYS

Guia de perplexos

Arran de la recent aparició de la traducció castellana del llibre *Guide to the Perplexed* (2001), que és la primera novel·la del músic de jazz Gilad Atzmon, vaig assabentar-me dels problemes que ell i la novel·la havien patit a Israel, on l'autor va néixer el 1963 i on també va cursar estudis de música a la prestigiosa Acadèmia Rubin de Jerusalem. De fet, el llibre va ser prohibit a Israel perquè les autoritats van considerar-lo blasfem i, arran d'aquesta evident censura, Atzmon ja fa temps que viu autoexiliat a Londres amb la seva dona i els dos fills que tenen en comú. És veritat que Atzmon és un personatge polèmic al seu país perquè, d'entrada, és un antisionista acèrrim i, a sobre, és partidari del reconeixement dels drets nacionals dels palestins. En una entrevista que li féu el diari digital argentí *Noticias* el 5 de maig d'enguany, a la pregunta de per què un home com ell, un jueu d'Israel, s'havia transformat en un propalestí, Atzmon contestava el

següent: "El procés va començar amb un distanciament ambiental i després vaig començar a sentir-me culpable del que feia la meva gent. La culpa és un sentiment molt jueu i no puc viure sense sentir-me culpable. Més tard vaig comprendre que la guerra no pararia els israelians, així que vaig decidir aturar-los jo mateix. Els vaig declarar la guerra. La meva música és antisionista. El que vull que sàpiguen els israelians és que aquest estúpid moviment sionista està destruint la societat." La declaració d'Atzmon és, com es pot comprovar, dura, combativa i bel·ligerant.

Si, com diu ell, amb la seva música s'enfronta al sionisme, la novel·la no es queda curta en el mateix objectiu, ja que és una història patètica sobre la quotidianitat de l'Israel contemporani. Encara més, al llarg de les pàgines d'aquest llibre hi ha una estrident denúncia del col·lapse de l'ideal democràtic occidental. La trama és senzilla però punyent, i de vegades fins i tot és d'una comicitat estafeta que fa feredat: Günther Wunker és un home-desastre que el novel·lista converteix en estereotipus de l'israelià mitjà, al qual fa assumir tots els tòpics desgraciats que pot. En una mena de monòleg al·lucinat, la novel·la ens explica que el personatge primer vol ser un heroi disposat a morir per la pàtria, però les condicions del servei militar fan que canviï d'opinió i que finalment s'autolesioni per poder abandonar l'exèrcit. Després vol seduir totes les dones, sobretot les de raça ària, però fracassa després d'unes aventures eròtiques poc afortunades. Més endavant se'n va a Alemanya, on per fi triomfa com a creador d'una nova ciència: l'espionologia, una

"Posant damunt la taula les dosis de cinisme que hi ha entre haver estat víctima i al cap dels anys haver-se convertit en victimaris, Atzmon s'interroga sobre la condició de ciutadà a l'estat d'Israel d'avui dia per mitjà de problematitzar allò que ha estat una constant des que fou creat el 1948: la violència, la identitat, el sexe, la hipocresia, la religió i, és clar, l'Holocaust"

filosofia que considera la política com una forma de masturbació i la vida com un xou sexual en viu. O sigui que la combinació de sexe amb religió, a estones amb imatges fortetes, esdevé un còctel explosiu que pretén suscitar el dubte i la sorpresa. En definitiva, la perplexitat, que és l'única teràpia eficaç per abandonar els discursos monolòtics i els monòlegs dogmàtics que defensa la dreta israeliana i, sobretot, l'extrema dreta sionista, la qual, malgrat ser minoritària, és exageradament influent en el govern i en la societat.

Quina és la reflexió que Atzmon ens proposa? Posant damunt la taula les dosis de cinisme que hi ha entre haver estat víctima i al cap dels anys haver-se convertit en victimaris, Atzmon s'interroga sobre la condició de ciutadà a l'estat d'Israel d'avui dia per mitjà de problematitzar allò que ha estat una constant des que fou creat el 1948: la violència, la identitat, el sexe, la hipocresia, la religió i, és clar, l'Holocaust. Aquests són els elements d'aquesta *Guia de perplexos*, que pren el títol de l'obra homònima del rabí Mosé ben Maimon, generalment conegut pel patronímic hel·lenitzat de *Maimònides*, nascut a Còrdova el 1135 i mort al Caire el 1204. Si *Maimònides* representava el lligam entre religió i filosofia, en un intent de conciliar Aristòtil amb l'Antic Testament, i va resultar tan influent en l'escolàstica de l'edat mitjana, la reflexió moral novel·lada d'Atzmon arranca, precisament, de la dissolució definitiva d'aquest sistema filosòfic en la modernitat, del convenciment que té l'autor que, a partir de l'ètica kantiana de tipus racionalista, emparellar fe i raó és inoperant per regir un estat democràtic. Més ben dit, que és pernicios i un retrocés, ja que, d'acceptar-ho, fóra la manera més ràpida de tornar a caure en el dogmatisme religiós d'antany.

En un article del mateix Gilad Atzmon que tracta del victimisme com a identitat, "The Birth of The Tragedy: The Victim Mentality", que he pogut aconseguir al seu lloc web (<http://www.gilad.co.uk>), comença amb una defensa taxativa del kantisme: "Cada agressió que un home comet contra un altre es pot jutjar des de dues perspectives diferents: la de l'ètica i la de la raó. Se suposa que el judici ètic decideix si l'esmentada agressió era moralment bona o dolenta. La valoració de si un fet és moralment bo o dolent comporta l'ús de les facultats intuïtives i, per tant, no pot donar lloc a unes conclusions clares. La raó, d'altra banda, indaga les causes que van portar a l'agressió, i, per a fer-ho, hi aplica facultats racionals, estudia

la reflexió que Atzmon ens proposa? Posant damunt la taula les dosis de cinisme que hi ha entre haver estat víctima i al cap dels anys haver-se convertit en victimaris, Atzmon s'interroga sobre la condició de ciutadà a l'estat d'Israel d'avui dia per mitjà de problematitzar allò que ha estat una constant des que fou creat el 1948: la violència, la identitat, el sexe, la hipocresia, la religió i, és clar, l'Holocaust. Aquests són els elements d'aquesta *Guia de perplexos*, que pren el títol de l'obra homònima del rabí Mosé ben Maimon, generalment conegut pel patronímic hel·lenitzat de *Maimònides*, nascut a Còrdova el 1135 i mort al Caire el 1204. Si *Maimònides* representava el lligam entre religió i filosofia, en un intent de conciliar Aristòtil amb l'Antic Testament, i va resultar tan influent en l'escolàstica de l'edat mitjana, la reflexió moral novel·lada d'Atzmon arranca, precisament, de la dissolució definitiva d'aquest sistema filosòfic en la modernitat, del convenciment que té l'autor que, a partir de l'ètica kantiana de tipus racionalista, emparellar fe i raó és inoperant per regir un estat democràtic. Més ben dit, que és pernicios i un retrocés, ja que, d'acceptar-ho, fóra la manera més ràpida de tornar a caure en el dogmatisme religiós d'antany.

Obres en el mur de seguretat que Israel construeix a Cisjordània, malgrat l'oposició de l'administració de Bush.

les proves disponibles, el context psicològic, el sistema legal, els casos precedents, etc. La raó empra les consideracions racionals i, per això mateix, es pot reduir a un argument amb resultats irrefutables. Per determinar si l'agressió era justificada hem d'arribar a una síntesi del judici ètic i de la raó. I, per norma general, hom considera que la dita síntesi és la justícia. És important de remarcar, però, que una síntesi d'aquesta mena no acaba de ser perfecta per assolir un judici just. Ara bé, a pesar que les decisions ètiques i la raó pertanyin a categories del pensament molt diferents, el gènere humà ha demostrat que és capaç de fer la síntesi de totes dues." La pretensió d'Atzmon és demostrar que l'actual poder polític d'Israel, però també el dels governs occidentals en general, recolza en la degradació de la noció humana de la justícia en una forma ètica exempta de raó. I d'aquesta seva convicció en relació amb els dèficits democràtics que detecta arreu, però de manera especial a l'Orient Pròxim, en surt la crítica que fa a la "mentalitat de víctima" que ofega, a parer seu, la societat israeliana actual.

Atzmon parteix del supòsit que, si bé els jueus tenien motius més que justificats per considerar-se víctimes després d'Auschwitz, avui ja no els tenen. Ara disposen d'un estat, d'un poderós exèrcit i d'un arsenal nuclear suficientment pro-

veït per esdevenir dissuasiu contra els enemics. És per això que se sorprèn que els israelians i els jueus de tot arreu continuïn pensant en ells mateixos com a víctimes.

A què és deguda aquesta pervivència de la mentalitat de víctima entre els jueus? La resposta d'Atzmon és tan heterodoxa pronunciada per un jueu, ataca tant els fonaments de la memòria del mal, de l'Holocaust, que tothom considera com l'esdeveniment central de la història del segle XX, i, a més, ho fa d'una manera tan abrupta, que esvera. Per ell, els israelians fan un mal ús de la raó a conseqüència d'un record excessiu de l'Holocaust. Va més enllà i diu que molts israelians i sionistes tendeixen a considerar el món dels gentils com un enemic pervers i desprietat: "Si el 'món dels gentils' significa la raça humana, haurem d'admetre que molts jueus es consideren en guerra amb la raça humana [...] En general, el poble israelià rep la condemna diplomàtica de la seva política com una ofensa anti-semita."

Si em puc permetre la llicència de dir-ho a la manera d'un altre jueu il·lustre, el guardonat Imre Kertész, per a Atzmon haver convertit el mite de la raó del segle XVIII en fum i cendres ha condemnat tothom, incloent-hi els israelians, a una ofensa psíquica i espiritual fins al punt que, a Israel, una gran majoria justifica el terrorisme d'estat, es mostra d'acord a construir nous murs de la vergonya, poques vegades fa res per evitar la destrucció de les cases dels parents dels suïcides palestins o bé gira els ulls cap a una altra banda per no veure la misèria dels camps de refugiats.

Tot plegat són afirmacions molt poc digeribles per a una societat que massa sovint esquiva la temptació del bé amb la memòria del mal i on hi ha molta gent, certament, que entén el sionisme com el moviment d'autodeterminació del poble jueu. Ara, com que em considero un demòcrata radical, a mi em sembla que vetar un llibre incòmode no és la millor manera de defensar una causa. Només aquells que no se senten còmodes, que no confien en la raó o bé, dit a la manera d'Emmanuel Lévinas, que no són prou intel·ligents per veure la proximitat de la llum abans que surti el sol, prohibeixen una novel·la. El problema és complex, perquè el fonamentalisme islàmic tampoc no deixa viure (i si no que li ho preguntin a Salman Rushdie), però servidor se suma a la recomanació que el sempre lúcid Jorge Semprún va fer als intel·lectuals i polítics d'Israel quan l'any 1989 va ser investit doctor *honoris causa* per la Universitat de Tel Aviv: "No heu sobreviscut a tanta guerra d'extermini per atrinxerar-vos en la vostra raó de ser, per mantenir-vos immòbils al seu recer. Heu sobreviscut per escriure una nova *Guia de perplexos*, el *Moré nebuljim* dels nostres temps."

Agustí Colomines i Companys
és professor d'història contemporània
de la Universitat de Barcelona